
БИБЛИОТЕКА ЗА ВСИЧКИ
РАЙКО ЖИНЗИФОВЪ
СТИХОТВОРЕНИЯ
Цена 30 лв.
134
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
„ИГНАТОВЪ" А.Д. - СОФИЯ

РАЙКО ЖИНЗИФОВЪ

СТИХОТВОРЕНИЯ

Подъ редакцията на
ВАСИЛЪ КАРАТЕОДОРОВЪ

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО ИГНАТОВЪ — СОФИЯ

ПРЕПЕЧАТВАНЕТО ИЗЦЪЛО ИЛИ ОТЧАСТИ МОЖЕ ДА СТАНЕ САМО СЪ ПИСМЕНО ПОЗВОЛЕНИЕ НА ИЗДАТЕЛСТВОТО

Печатница Борисъ Ан. Кожухаровъ — София

СТИХОТВОРЕНИЯ

КЪРВАВА КОШУЛЯ

I

Въ българска ми клета земля,
Има малко градче,
То е легнало въ поляна,
Име нему Прилепъ.
Прилепъ — то е име славно.
Тамо е живѣялъ
Нѣкога си краль ни Марко,
Въ него е царувалъ,
Е царувалъ, е воювалъ
Съ власи, каравласи,
Българска е бранилъ земля,
Роду си помагалъ.
Доръ е билъ живъ краль ни Марко,
Земля била мирна.
Не глобѣха нея турци,
Не газѣха нея,
Не рачилъ е мръсний турчинъ
Кжщи ни да газитъ.
Онъ не можеше да любитъ
Български девойки,
Не е могълъ да ги турчитъ,
Въ свой харемъ да държитъ,
Да не могатъ да излѣзатъ
Изподъ тежъкъ затворъ,
Да не видятъ свѣтъ ми Божий,
Ни па слънце ясно...
У насъ, въ България,
Въ отдавнешно, старо време,

Старо, али славно.
Но защо я ви наумвамъ,
Клетички девойки,
Наше славно време старо,
Наша прежна доба?
Що помина, не се връщатъ
Назадъ, о девойки,
Нѣма краля, нѣма бана,
Гиздави, го нѣма!
Али врагъ да земнтъ, моми,
Умъ, перо ми клето,
Че то искатъ да приказватъ
Съ васъ за тѫги, мѫки.
И е било време, моми,
И е била доба,
Билъ е той вѣкъ златенъ, харенъ,
Да би не е било!
Що е било? — пита щете,
Гиздави девойки,
Мене млада, сиромаха,
Скитника безъ рода,
Що е било? — пита щете,
Българки ви клети!
Нелъ е било, како въ наше
Време, наша доба?
Не така ли, како при насъ,
Плакали сѫ майки?
Не така ли, како при насъ,
Турчинъ влѣгвалъ въ кѫщи,
Па ударалъ ножъ си острий
Въ земля илъ на дъски,

На извикалъ съ гласъ си страшенъ:
„Бърго, ти гяурко,
Наточи ми вино ройно
И лютица върла,
Напълни ми ти, гяурко,
Чаши стодрамници,
Я да пиямъ, да с'опиямъ,
Съ тебе я да легнамъ,
Да прегърнамъ рамна става,
Очи да цѣлувамъ
Не две нощи, не три нощи,
Твои чърни вежди . . .“

Клета ви сждбина, моми,
Клета ви година,
Що васъ майка е родила
Въ такво лошо време!
О, да би е народила
На мѣсто васъ каменъ,
Не ще ронѣхъ азка сълзи,
Како сега, врѣли!
Не ще пишеше перо ми
Съ кърваво мастило,
Нѣмаше да ви опишамъ
Наше тежко време!
Що е било? — питате пакъ
Българки, другарки,
Какъ е било въ прежна доба,
Въ то ми златно време?
Що е било, какъ е било,
Некъ сега забравимъ,

Али я вамъ се обреквамъ,
Милички ми сестри,
Въ другий пжть вамъ зарадъ него
Я да ви разкажа.
Али сега, мили моми,
Нека ви прикажа
Приказки отъ наше време...
Слушайте, девойки!

Не е било то отдавна
У насъ, въ България,
Било е въ година, моми,
Петдесеть и седма,
Какъ притуримъ ощъ хиляда
И осъмь стотини.
Бѣше вечеръ, ясенъ вечеръ
У Прилепа града.
По безоблачно ми небо
Месечина плава,
Околъ нея тамъ безбройни
Ситни звезди сиятъ,
А и вѣтеръ тихий, хладний
Листъ на дърва нишатъ.
Во църковната градина
Весели сж китки;
Презъ църковний дворъ широкий
Гиздави девойки
Вървятъ съ стомни, съ вода пълни,
Исто тресопатки.
А момчета, българчета,
Въ двора седатъ на купъ,

Съ жедно сърце, съ жедни очи
Мигаатъ, погледватъ.
Нихна младость, пуста младость
Своето си искатъ.
Какъ що мрѣна риба баратъ
Мѣсто по-дълбоко,
Какъ що славей, малка птица,
Седало си виетъ
Срѣдъ разцвѣтени ми ружи
Въ поле илъ въ градина,
Какъ що майка силно любитъ
Първата си рожба,
Такъ и младо любитъ млада,
Искатъ мома юнакъ,
Младо момче хубавелче,
Гиздаво си либе.

И я нѣкога си, моми,
Жаденъ бѣхъ и страденъ
По моминско лице, хубость
И по чърни очи;
Съмъ се крадѣлъ изъ дома си
И съмъ бѣгалъ нощемъ,
Като еленъ младъ, запаленъ,
Плетъ я съмъ прескоквалъ.
И се криехъ во градина,
Задъ макови китки,
Илъ подъ ружи гжстолисти
Тулѣхъ се какъ заяцъ,
Па дочаквахъ свое либе
Тамо во градина,

Кога оно утромъ рано,
Во зора глѫбока,
Зело лѣйка въ бѣла ржка,
Цвѣтя си поливатъ,
А я одвай, овдай дишамъ,
Да не ме догледатъ...
Али защо си наумвамъ
Прежни си години?
Нека, моми, ви докажа
Своитъ тѫженъ приказъ.

II

Во църковната градина,
Во двора широкий
Седнала е стара баба
Предъ църковни врати.
Никой нея не я питатъ
Тамо защо седитъ,
Кого баратъ, кого чекатъ,
Откѫде дошла е
И що она въ църква искатъ:
Далъ дете ще кръститъ
Или сина си ще вѣнчатъ
Съ млада хубавица?
Илъ е дошла за молитва
За болнава щерка?
Илъ задушбина ще правитъ
По грѣхове тежки?
Никой не си питатъ баба,
Гиздави девойки,
Що лице ѝ сино-жълто.

Що се е сгърбила?
Що останали сж въ снага
Само кожа съ кости?
Защо нейни стари очи
Врѣли сълзи лиятъ?
Защо охкатъ, защо стенкатъ,
Пръститѣ си кършитъ?...
Никой не я питатъ, моми,
Не ще и да знаитъ,
Никой не си питатъ баба,
Мислитъ, че е луда.
Нарамена стара баба
Съ отъ козина торба.
А що она въ нея носитъ,
Що има въвъ нея?
Чекайте вий, моми, сестри,
Потърпете малко,
Сѐ ще видимъ, ще узнаемъ,
Баба ще ни кажитъ.

Седнахъ, моми, околъ баба
Предъ църковни врати,
Па се пулямъ и чудамъ,
Защ' е жаловита
И що баратъ въ таква доба
Тъмна и вечерна,
Кога люде се събиратъ
Дома си сосъ челядь;
Кога люде си оставятъ
Дневни си печалби
И събиратъ околъ себе

Дребни, мили рожби,
На съ нихъ они се печалятъ
Да се развеселятъ,
Да забравятъ дни си чърни,
Мжки, тжги, глоби...
Щ' она баратъ въ таква доба,
Когда сѣгде тихо,
Глухо сѣгде, тъмно сѣгде,
Сичко нощь покрила,
И планини, и долини,
Шуми и поляни,
И широкитѣ градини,
Сичкий цѣлъ свѣтъ Божий,
Кога сичко се починватъ
Отъ печалби дневни,
Какъ звѣрове, такъ и птици
Питоми и диви.
Що накарало е баба,
Домъ да си оставитъ?
Да се скитатъ като луда,
Исто кукавица?
Некъ я питамъ, некъ узнаямъ,
Зло какво я нашло,
Чума ли село избила,
Гладъ ли е морило?
Кжща лъ вода е отнесла,
Та имотъ потопи?
Или клетий, гладенъ турчинъ
Сърдце й изгори?

— Бабо! Слушашъ? Опули се,
Некъ си поприкажемъ
За твой, бабо, животъ, поминъ,
За младо ти време.
Откжде си, кажи, бабо,
И отъ кое село?
Зло какво е тебе нашло,
Зла каква година?
Що накарало е тебе
Въ града ни да дойдешъ?
Що си дошла ти самичка
Безъ сина, безъ щерка,
Или нѣмашъ ти роднина,
Исто кукавица?
Само стапъ си взела, торба
И повече нищо.
И що носишъ въ тая торба,
Що има во нея?
Дали суха отъ хлѣбъ корка
И лѣйка за вода?...
Каква тжга, каква мжка
Тебе е сгърбила?
Защо охкашъ, защо стенкашъ,
Сълзи защо ронишъ?
Тежъкъ ли грѣхъ си сторила,
Та си дошла овде
Да отмолишъ грѣхъ си въ църква,
Бога ти да смилишъ?
Или болна имашъ въ дома,
Дошла си по вода,
Вода светена, църковна,

Боленъ да напоишъ?...
Не бой ми се, мила бабо,
Не съмъ зълъ човѣкъ я.
Разкажи ми твоитъ поминъ,
Ядове и глоби,
Милвамъ я да слушамъ, бабо,
Приказки отъ баби... —
Крена глава стара баба,
Крена, се опули,
А изъ очи сълзи капятъ,
Ронятъ се какъ бисеръ.
Ето една врѣла сълза
Падна долу въ земля,
Черна земля нея изпи
И дочека втора.
Гълтатъ баба врѣли сълзи
И земля нихъ гълтатъ;
Ено редъ отъ жежки сълзи,
Накитилъ е клепки,
Колку клепки — толку сълзи,
Редомъ, редомъ стоятъ;
Гинитъ редъ единъ отъ сълзи,
Втори се показватъ,
Гинитъ втори, а редъ другий
Хвана себе мѣсто...
Лиетъ баба жежки сълзи,
Како дъждъ да върнитъ.
Натопила шаренъ ржкавъ,
Бришитъ ги со лѣвий,
Натопила ржкавъ дѣсний,
Бришитъ ги со поли,

А на нейзинъ поясъ виситъ
Селска дълга кърпа:
Тя натопена й бѣше,
И тя бѣше мокра. —
Гиздави девойки градски,
Вечъ васъ стигна, чукна
Европейска поразия,
Френски луди моди.
И вий, гиздави момчета,
Българчета градски,
Гълтате вий думи,
Исто папагали,
А не гледате, какъ баба
Врѣли сълзи лиетъ.
Денемъ, нощемъ плачитъ, стенкатъ,
Никако не спиетъ.
Ако вамъ ви паднитъ тежко
Отъ тѣ мои думи,
Не сж, братя, тѣ отъ злоба,
А отъ братско сърдце.
Не сърдете се на мене,
Мене сиромаха.
Не сърдете се на мене,
Скитника безъ рода.
Не съмъ кривъ азъ, ако слушамъ
Овде на чуждина,
Че вий тамо въ България,
Въ бащина ми мила,
Полудѣли сте по френски
Думи и по моди.
Наша клета баба-майка

Не ще френски думи,
Тя ще, братя, лѣкъ и билка
Да изцѣри рани.
Но некъ ви досвършамъ, братя,
Приказъ си за баба.

Крена глава стара баба,
Крена, се опули,
А изъ очи сълзи капятъ,
Ронятъ се какъ бисеръ.
Искатъ баба да говоритъ,
Ядната не можитъ,
Бъркатъ нейзе честа хълцка
Сълзи ѝ горещи.
— Ядна бабо, писана ти бабо,
Гледамъ твоя тжга,
Гледамъ, бабо, тежко ти е
На душа и сърдце.
Доста, бабо, плака, стенка,
Избриши си сълзи,
Разкажи ми твоитъ поминъ,
Ядове и глоби.
Негли я ще да помогнамъ
На твоята мжка,
Негли ще ти кажамъ, како
Тжга да отбиешъ.
Разкажи ми сѐ, що знаешъ,
Сѐ, що мина презъ глава ти
Во животъ ти цѣлий.
Турчинъ изгорилъ ти сърдце
Или чорбаджия?

Или чума изморила
Синове ти, дщерки?
Или огънь изгорилъ е
Кжща ти и стока?
Лошо какво стигнало те
Или клетва тежка?
Не бой ми се, мила бабо,
Не съмъ зълъ човѣкъ я.
И кажи ми, що ти носишъ
Въ отъ козина торба?
Дали суха отъ хлѣбъ кора
И лѣйка за вода?

Стара баба съ дрехла ржка
Крена бѣла кърпа
И избриша свой си образъ,
Очи, клепки, сълзи.
И издихна глухо, тежко,
Скръсти обе ржце,
Па съ гласъ слабий, жаловитий
Начна да приказва.
Чуйте сега, о девойки,
Българчета млади,
Бабинъ приказъ, нейни думи
И душевни тжги.

III

„Слушай, синко, слушай, милий,
Бабини ти речи,
Запомни ги харно, твърдо,
Разкажи ги тейку.

Мож' богатъ да е твой тейко
Илъ е чорбаджия,
Та ще можитъ да помогнатъ
На стара ти баба.
Ако ли не, катъ пораснешъ,
Ког' юнакъ ти станешъ,
Сърдце ти кога затупа,
Въ жили кръвь заврие,
Негли, синко, ще отплатишъ
На мой клетий кръвникъ...
Много време и години
Тежки, чърни, клети,
Пълни съ мжки, пълни съ глоби
Минаха презъ глава,
Докадъ я таква си станахъ,
Како що ме гледашъ.
Много видохъ, много знаямъ
И теглихъ я много.
Откакъ себе помнамъ, синко,
И до день денеска,
Не съмъ видѣла день ясенъ,
Весела година...
Али сѐ да ти разкаже
Баба не умѣетъ,
Та и сълзи, синко, сълзи
Сърдцето ми кинатъ,
Тѣ мене не даватъ, синко,
Сичко да припомнамъ,
Тѣ езикъ ми менъ завързватъ,
Та и време нѣма"...
Стара баба тукъ разгърна

Отъ козина торба,
Та измъкна стара баба . . .
Слушайте, девойки!
Та измъкна изъ торба си —
Страхъ ме е да кажамъ —
Некъ ви кажамъ! — Тя измъкна
Кървава кошуля, моми,
Синовна кошуля!
Бѣ изшарена кошуля
Отъ гърло до поли,
Бѣ съзшарена кошуля
Сосъ кървави капки!
Капки кървави, о моми,
Гжсти та голѣми,
Сърдце ми отъ нихъ застина,
Очи, уста — нѣми!
Ядна, клета бабо-майко,
Тежка ти сждбина!
Тежка ти година, бабо,
Нѣмашъ вече сина!
Кървава кошуля, моми
Гиздави, се кълнамъ,
Тамъ я видохъ съ свои очи,
Я самъ я опипахъ!
Гледамъ я кошуля, гледамъ,
А баба ни плачетъ,
Сълзи лиетъ, сълзи ронитъ,
Охкатъ, стенкатъ, редитъ:

„Сине, ти единъ у мама,
Сине, чедо Божиимъ!

Мило, писано ти чедо,
Нѣма тебе, нѣма!
Олово, желѣзо, сине,
Тебъ животъ ти скина,
Турчинъ махна, турчинъ удри,
Тебе разполови.
Падна, сине, ти на трава
Въ то широко поле,
Душа даде, душа нѣма,
Безъ да кажешъ слово
Ни за майка, ни за либе;
Кръвьта ти изтече
Какъ на рудо, сине, ягне,
Младо и безгрѣшно!
Бѣше ошелъ ти на пазаръ
Во Прилепа града
Да продадешъ осмакъ жито,
Жито и пченица...
Чекахъ день я, чекахъ два дни,
Три дни и три нощи,
Ти не идешъ, все те нѣма
И съвсемъ не дойде...
За това лъ я ти се радвахъ,
Тебе я отгледахъ?
Те отгледахъ и те вардѣхъ,
Како първа рожба?
За това лъ я тебе готвихъ
Хубаво девойче?
Ти го видѣ, го замилва.
Шеташе ти съ него!...
Боже вишний, Боже милий,

Зло какво ме найде!
Грѣхъ какъвъ я сторихъ, Боже,
Илъ бѣ тежка клетва!
Що я клета не дочакахъ
Вѣнци да цѣлувамъ,
Себ' отмѣна да донесамъ,
Сину първо либе...
А сега я си останахъ
Пуста кукавица,
Денемъ, нощемъ я кукувамъ,
Като луда ходамъ.
Ето така, момче младо,—
Богъ да ми те чуватъ! —
Имахъ сина, имахъ чедо,
А сега го нѣмамъ.
Я го гледахъ, я го вардѣхъ
Како свои очи
И сосъ него я забравихъ
Тежки си години.
Ощъ отъ малечки години
Учехъ сина, карахъ
Онъ отъ турчина да бѣгатъ,
Да не му отвръщатъ,
Люто слово да не казватъ,
Да не го разлютитъ.
Дека турчина ще стретитъ,
Нему пжть да правитъ
И да мълчитъ, кога турчинъ
Него псуватъ, хулитъ.
Сѣкога да казватъ нему:
Ага, бей, ефенди,

Много ти дни и години!
И ак' нему турчинъ кажитъ:
Гяуръ кьоръ оласънъ,
Него онъ да не докачватъ
Съ ядовита дума.
Ако лъ въ кжщи дойдитъ турчинъ,
Него да дочакватъ
Съ медъ и съ млѣко, съ сладки думи,
И него да служитъ
Со що искатъ, съ какво искатъ
И съ вино чървено,
Пържено ли пиле, яйца,
Младо лъ тлъсто ягне,
Млѣко лъ кисело илъ прѣсно,
Баница илъ мазникъ,
Или прѣсенъ хлѣбъ домашенъ,
Въ подница изпеченъ,
Прѣсно сирене илъ масло
Кравско или овчско,
Сѐ що сакатъ ага-турчинъ,
Сичко да му даватъ.
Ето така карахъ, учехъ
Божина си сина
Отъ години още малки,
Още отъ пелени.
Али зла и тежка била
Та година, младо!...
Бѣха дошли турци клети,
Върли арнаути,
Не двамина, не тримина,
Цѣли десетмина.

Наредиха ми се въ кѫщи,
Седнаха си редомъ.
Ядатъ, пиятъ, пѣсни пѣятъ
Турски, арнаутски,
Наша вѣра хулятъ, псуватъ,
Кършатъ столъ и чаши.
Ножове удриха въ земя,
Пушки на колѣна;
Гърло кинатъ, гласи креватъ:
„Бърго, ти гяуринъ,
Сестри лъ имашъ или тетки,
Донеси ги овде,
Тѣ насъ редомъ да ни служатъ,
Да стоятъ на нозе;
Чаши редомъ да подаватъ,
Чаши съ вино пълни".
Чухъ я, младо, тѣзи думи,
Сину си я рекохъ:
— Бѣгай, сине, зло те найде!
Бѣгай, крий се въ слама,
Сине, търпи тамъ подъ копа,
Доръ ги уталожамъ . . .
Ойде синъ ми, онъ побѣгна,
А па я нимъ казвамъ:
— Аги мили, аги златни,
Жи' ви турска вѣра,
Жи' ви вѣра, жи' ви Бога,
Жи' ви Мохамеда,
Жи' ви турска книга, аги,
Сина не губете!
Нѣма сестри, нѣма тетки,

Никого онъ нѣма:
Е едничекъ, е самичекъ,
Сираче безъ татка . . .
Още речьта не дорекохъ,
Викнаха тукъ турци:
„Не, гяурко, псешка щерко!
Сина ще заколимъ!“
Търгнаха тукъ ножове зли,
Блесна имъ желѣзо,
А я отъ страхъ паднахъ ничкомъ
И се обезсвѣстихъ . . .
Много лъ лежехъ, малко лъ лежехъ
Безъ свѣсть и безъ паметь . . .
Али кога дойдохъ въ себе
И погледнахъ въ кжща,
Видохъ, синко, що сумъ сама,
Нѣма турци клети.
Одвай станахъ, ойдохъ въ плѣвня,
Божина си найдохъ . . .
Мина се день, втори, трети,
Мина се недѣля;
Нищо нѣма, сѐ е мирно
Въ село, п' околия.
Минало е злото, казахъ,
Помолихъ се Богу.
Боже милий, казвахъ, Боже,
Пречиста ти майко!
Не дай, Боже, не дай, майко,
Синъ ми да погинитъ,
Кой ще, Боже, мене стара
Въ хладенъ гробъ отпусне?

Кой ще, Боже, при смъртьта ми
Очи да заклопатъ?
Ти пречиста Божа майко,
Смили се надъ мене,
Не дай злото да ме найдитъ,
Сина доварди ми.
Мина злото, я си казвахъ,
Синъ ми живъ остана,
Го прегърнахъ, го цѣлувахъ
Во чело, во очи.
Па го карахъ и го учехъ
Себе си да чуватъ,
Да не казватъ люта дума
Турчину си нигде...
Вървѣха си дни, недѣли,
Нигде нѣма нищо,
Сѣгде тихо, сѣгде мирно,
Радость и веселба!
Радваше се клето сърдце,
Кога гледахъ сина,
Че излѣгълъ, че отиде
Да пречекатъ Грозда
У широкитѣ поляни,
Предъ слънчевенъ изгрѣвъ.
Грозда, хубава девойка,
Грозда чърноока,
Грозда тънка и висока,
Грозда чърнокоса,
Бѣлолика хубавица,
Румена калинка,
Идитъ Грозда, прусатъ Грозда

Низъ гѫститѣ трави.
Носитъ Грозда на глава си
Баница илъ мазникъ
На овчари, кои пасатъ
Калешо й стадо.
Не далеко тамъ въ поляна,
Срѣщаше я Божинъ;
Пулѣха се оба въ очи,
Оба червенѣха.
„Помози Богъ, лепа Гроздо,
Добро утро, Гроздо!“
А та нему: „Живъ да ми си!
Далъ ти Господь добро“. —
„Дека ходишъ, лепа Гроздо?“
„Гледашъ, ручекъ носамъ.
Кога ще е наша сватба?“ —
„Скоро, Гроздо, скоро, лепа,
Скоро кай Митровдень“. —
А та нему: „Слушай, Божинъ,
Ако не ме земешъ,
Сама ще ти дойдамъ, Божинъ,
Бѣгалка ще станамъ,
Татка, майка ще оставамъ,
Люба да ти бидамъ“.
Пулѣха се оба въ очи,
Оба чървенѣха,
Па тръгнуваха си оба —
Божинъ прѣко поле,
Грозда прѣко гѫсти ниви,
Сѣкой въ своя кѫща.
А майчино клето сърдце

Радва ли се, радва,
Че голѣмъ юнакъ е станалъ
Синъ й за женене...
Не на много време радость
Е била за мене,
Стига вечъ година чърна,
Злото вечъ ме найде.
Бѣше дошло клето време
Данъкъ да се даватъ.
Натовари кола съ жито,
Спрегна си волове,
Па си тръгна въ градъ на пазаръ
Жито да продава.
Ако да бѣхъ знала, чедо,
Че зло ще го найдитъ,
Него нѣмаше да пущатъ
Въ той день клетий, черний.
Да бѣхъ знала... да бѣхъ знала,
Можехъ ли да знаямъ?...
Още пжть си не извърви
Онъ до половина,
Бѣха му пресѣкли пжтя
Турци-арнаути.
Обколиха него, чедо,
Турци кръвопийци,
А онъ падна на колѣна,
Милно имъ се молитъ,
Да не сематъ млада глава,
Че единъ у майка.
Алъ не слушаятъ му молби
Турци кръвопийци,

Пушка пламна, пушка пукна
Въ турски ржце клети,
Зърно оловно продупна
Бѣлитѣ му гърди.
Другъ измъкна ятагана,
Глава разполови,
Тилъ и теме, и чело му
На две половини.
Па му ливна кръвь чървена
Низъ зелена трава,
Спострѣ се на чърна земя
Снага му бездушна.
Летна му душа изъ снага,
Низъ уста му нѣми,
Летна, безъ да кажитъ слово
(Нѣмаше и кому)
Ни за себе, ни за майка,
Ни за първо либе...
Мина се день и нощь мина,
Нищо я не знаяхъ,
На други день утромъ рано
Сина донесоха,
Донесоха мъртва снага,
А душа му нѣма!
Окървавени му дрехи
И кошуля чърна...
Видохъ снага, видохъ глава
На две половини
И продупнати му видохъ
Мъртви, млади гърди.
Видохъ, падпахъ я на него,

Замрѣхъ я надъ него,
Го прегърнахъ и примрѣла
Лежахъ я на него
Полужива, полумъртва
Цѣлъ день и нощь цѣла . . .
Клети сълзи, врѣли сълзи
Съвсемъ не помагатъ,
Не помогнаха му сълзи,
Не възкръснаха го.
Станахъ, младо, като луда,
Измихъ мъртва снага,
Измихъ снага, измихъ рани,
Сина си премѣнихъ
И завързахъ на глава му
Дветѣ половини,
Нихъ обвихъ я съ бѣла кърпа,
Бѣла, копринена.
Облѣкохъ го въ бѣла риза,
Нови, чисти дрехи.
Па го спострѣхъ посрѣдъ нжщи,
Седнахъ да го тжжамъ.
Тжжамъ, плачамъ, коси кършамъ,
Пръститѣ си кършамъ;
Биямъ се и по глава,
И по слаби гърди.
Държехъ него у дома си
Три дни и три нощи,
Доръ у него мъртва снага
Хвана да смърдѣитъ.
Много време стенкахъ, плакахъ,
Пролихъ жежки сълзи.

Не щѣхъ я да я пущамъ
Въ гроба тъменъ, студенъ,
Али нему я не можехъ
Душа да му дадамъ.
Станахъ, канихъ два-три попа,
Събраха се роднини.
Дойдоха и познайници,
Връстници момчета,
Кренаха го на носила
Носятъ го на рамо;
И на гробищата тамо
Попъ молитва пѣя,
Па го отъ носила зеха,
Пущаха го въ гроба . . .
Ето така, момче младо —
Богъ да ми те чуватъ —
Имахъ чедо, имахъ сина,
А сега го нѣмамъ.
Само ми остана, младо,
Кървава кошуля,
Надъ коя да тжжамъ, плачамъ,
Врѣли сълзи лиямъ.
Вардамъ синова кошуля,
Кървава кошуля,
И сосъ нея я ще легнамъ
Въ гробъ студенъ и тъменъ“ . . .

IV

Ядна, клета бабо-майко,
Тежка ти сждбина!

Тежка ти година, бабо,
Нѣмашъ вече сина!
Твои думи, ядна бабо,
Твърдо я запомнихъ,
Помнамъ ти я жежки сълзи,
Едри като бисеръ.

СОНЪ

Сонувахъ я, я видѣхъ сонъ, —
Какъ радостенъ, какъ чуденъ онъ —
Въ Преслава бѣхъ, во стари градъ,
Во той народенъ вертоградъ.

Въ славянска държава,
Въ столица Преслава,
Накитена она
Сосъ левски знамена.

Сонувахъ я и гледахъ храмъ.
И видѣхъ слънце блесна тамъ,
Где виденъ бѣше златенъ кръстъ,
Платно се ширитъ подъ той кръстъ.
На него бѣ навезанъ левъ,
Отворилъ уста какъ за ревъ,
Онъ вѣнчанъ съ златенъ вѣнецъ.
Подъ кръстъ виситъ тежъкъ звънецъ,
И радостенъ, и веселъ я,
И гледамъ я, че шетамъ я

Въ славянска държава,
Въ столица Преслава,
Накитена она
Сосъ левски знамена.

Сонувамъ я и гледамъ сонъ:
Надъ мене чистъ етъ небосклонъ,
И слушамъ я църковенъ звонъ,
Какъ тежъкъ онъ, какъ силенъ онъ!

Народъ се сбиратъ, тичатъ тамъ
При той великолепенъ храмъ
Да чуетъ, да земитъ Божий даръ
И да пречакатъ свой си царь.
И слушамъ я, замлъкна звонъ,
И гледамъ: на престолъ високъ
Славянски царь, царь Симеонъ.
Какъ снаженъ онъ, какъ страшноокъ!
Надъ чърна шапка, надъ чело
Отъ злато левъ си стоитъ простъ
И въ царското си облѣкло
Царь етъ добъръ и безъ злость.
— Народе мой!— такъ казалъ онъ,
Славянски царь, царь Симеонъ.
Народе мой! Ти слушай гласъ,
Що ке да речитъ царь на васъ:
Я твой баща, я твой сумъ царь,
И славенъ ти, и силенъ ти
Сосъ твоя храбрость, сосъ Божий даръ
Висока степень стигна ти. —
Народъ извикна съ умиленъ гласъ:
„Боже, ти чувай царя и насъ,

Боже, ти намъ храни
Нашия добъръ царь,
Дай нему дълги дни
И твой небесенъ даръ!“

— Народе мой! — пакъ казалъ онъ,
Славянски царь, царь Симеонъ, —
Твоя душевна простота,

Висока твоя доброта,
Голѣмъ твой подвигъ, а не лекъ,
Но твоя вѣкъ етъ златенъ вѣкъ.
Езикъ имашъ, напредвай ти.
Развивай душевни доброти.
Доволни сте и старъ, и младъ,
Могжщъ и слабъ, нищъ и богатъ.
О! Божа надъ тебе благодать!

Нека цвѣтитъ сосъ слава
Столица Преслава,
Некъ се гордитъ она
Сосъ левски знамена! —

А шапки на вѣтъръ хвърлатъ народъ,
На колѣна падатъ славянскиятъ родъ,
Сосъ топли молби, сосъ умиленъ гласъ
Велитъ: „Боже, ти чувай царь и насъ!

Славна и първа
Славянска държава,
Напредувай ти,
Съ народна слава,
Столица Преслава,
Цвѣти и расти!"

Народъ замлъкна. Пакъ казалъ онъ,
Славянски царь, царь Симеонъ:
— Народе мой, я собрахъ васъ,
Че иматъ смърть последенъ часъ.
Съ орѫже наше, съ знамена

На наши храбри рамéна
Не едножъ мий, три пѫти ми
Презъ гори и презъ планини
Преминахме во Цареградъ,
Во невѣренъ, коваренъ градъ,
Стресохме твърди му стени.
Но хитри гърци, зли они,
Кога видоха кървавъ пиръ,
Предложиха ни вѣченъ миръ,
Че било грѣхъ, че било срамъ,
При еднаква вѣра, храмъ,
Да се проливатъ наша кръвь,
Че Богу милъ миръ етъ пръвъ,
Че милость искатъ, а не гробъ,
Любовь и миръ, а не скорбь.
Коваренъ гръкъ не държитъ речь,
Зато, народе, остъръ мечъ
Нека миритъ нихъ и насъ,
Или ми нихъ, или они насъ!
Не!... Най-после на чуждъ народъ
Ке бидете ви кървавъ плодъ,
Ке дойдитъ други страшенъ часъ,
За да покоритъ нихъ и васъ. —
Замлъкна царь, остави ме сонъ,
Нѣма Симеона, нѣма ни звонъ.

И пролихъ я сълзи
Горки, та жежки,
И душевни жалби
Тѫжни, та тежки.
И шетамъ я, скитникъ,
Се скитамъ я, клетникъ,

Я всѣкого питамъ, всичкия свѣтъ:

Камо ми славна
Славянска държава?
Камо ми древна
Столица Преслава?

Никой не отговаратъ, нѣма ответъ.

ГУСЛЯРЬ ВЪ СОБОРЪ

„Сберете се, люде, сбери се, народъ,
Въ широка поляна, ти вонъ изъ градътъ,
Печалби диевни и трудове сосъ потъ
На часъ остави и яремъ отъ вратътъ.
Сбери се, народъ, разбуди се отъ сонъ,
Освѣсти се, близка доба, близъкъ часъ,
Вечъ се разведрилъ твой мраченъ небосклонъ,
Безплодна нива вече пищитъ за класъ".

Такъ велитъ онъ сосъ силенъ гласъ,
Новий Боянъ, народенъ пѣвецъ,
Такъ гърло кинитъ часъ по часъ,
Носейки на глава си вѣнецъ.
И твърдо стжпватъ на крака
И вещо мърдатъ пръсти си онъ,
Държейки гусла во ржка,
И будитъ народъ отъ тежъкъ сонъ.

И слушатъ народъ и бързо тичатъ тамъ.
Въ широката поляна изъ града вонъ,
Не знайки нищо, тичатъ си тамъ-онамъ
И гледатъ, викайки и мълчейки онъ.
То викатъ отъ радость, то мълчитъ отъ страхъ,
Онъ голъ, онъ босъ, безъ пушка и безъ мечъ,
А отъ нозе се креватъ на вѣтеръ прахъ
И все току тичатъ повечъ и повечъ.
И жадно гледатъ отъ страна на страна,
Сосъ очи си търситъ своя си пѣвецъ,
А онъ милно слегваше отъ планина,

Носейки си гусла, държейки вѣнецъ.
Въ поляна слѣзе, во зелена трева,
На небо погледна и на земля онъ,
Косми си разтресе, размахна глава
И две сълзи проли съ душевенъ стонъ.
„Сберете се, люде, народъ, се сбери,
По-близко, по-близко, вси наедно,
Че гусла яворова ке засвири,
Уста ми ке пѣятъ съ нея заедно".

И чу народъ и замлъкна,
Онъ стоитъ съ скръстени ржце,
Глъбока вардитъ тишина,
Гледайки съ уплашено лице.
А гуслярь срѣдъ него застана
Съ умисленъ погледъ, чърноокъ,
Безъ хитрость, безъ гордость, безъ злина,
Онъ доста снажестъ и високъ.
Сосъ скръстени седна крака,
Сосъ гусла подъ яворъ гѫстолистъ,
Тетиви мръдна дѣсна ржка,
На дървя свирба нишаше листъ.
Отъ разпущена чърна коса
На негова млада глава
Си капѣха капки какъ роса;
Изъ уста му живи слова
Въ сини летѣха небосклонъ.
Сосъ умиленъ пѣеше гласъ,
Издихайки сосъ сърдеченъ стонъ,
Ронейки сълзи часъ по часъ.
А народъ сосъ наведена глава,

Отъ дѣсна, отъ лѣва страна
Сосъ жадность ловитъ пѣсни слова,
Слъзлива, жалостна она.

„Мършоедки, чърни птици,
Пѣйте, въ гранки пѣйте:
Кукувайте, кукавици,
Очи, сълзи лѣйте!

Вѣтри буйни, вѣтри съ сили,
Вѣйте, жално вѣйте
И съ планински самовили,
Очи, сълзи лѣйте!

Гори, гиздави градини,
Въ чърно се облѣчете,
И вий, кичести долини,
Съ мене сълзи лѣйте!

И полета и вий ниви,
Вечъ не зеленѣйте,
Ваши плодове сетъ диви,
Очи, сълзи лѣйте!

Бѣлолики вий девойки,
Тжжно вий запѣйте,
Вий жетварки чърнооки,
Врѣли сълзи лѣйте!

Затъмни се въ небо, слънце,
Съ месецъ вий не грѣйте,

Но какъ мое клето сърдце
Лѣйте сълзи, лѣйте!

Вечерница и Денница,
Съ звезди ви не сяйте,
Обърнете се въ темница,
Очи, сълзи лѣйте . . . "

А сълзи се валкатъ по мрачно лице,
Се ронятъ какъ бисеръ, се нижатъ они
По гжсти клепки, а съ кърпа въ ржце
Ги бришитъ, ги гонитъ по дветѣ страни.
А млади момчета го молятъ: „Попѣй
Намъ, гуслярь, попѣй, кажи и прикажи,
Ти засвири, ти жалостно намъ запѣй,
Що си видѣлъ, какви злини, намъ тжжи".
Пакъ захвана да пѣитъ, да свиритъ онъ,
Ронейки сълзи врѣли сосъ глжбокъ стонъ.

„Народе, страшна сждба твоя,
Защитници нѣмашъ, самъ си,
Противници много на земля,
Но пакъ си живъ, цѣличъкъ си.
Защо все викаатъ противъ насъ,
Защо креваатъ викъ и шумъ,
Клеветятъ насъ съ неправеденъ гласъ,
Илъ вѣтъръ гонятъ съ плитъкъ умъ?
Защо, народе? Илъ за това,
Че наши трудове сосъ потъ
И стари ни народни права
Коварно грабна фанариотъ?

За това, че наша старина
И книжнина, небесенъ даръ,
Ржка фанариотска съ злина
Стори пепель съ огънь и жарь?

И нашъ езикъ, нашъ славянски гласъ,
Народность, вѣра, Божий храмъ
И наши нрави, драги за насъ,
Все, що дѣдови дали намъ,
Душа ни, животъ ни и имотъ,
Като се зовѣше нашъ братъ —
Потъпка, ограби зълъ фанариотъ,
За да гоитъ снага и врать?
А онъ билъ нашъ врагъ — и страшенъ врагъ,
Защитникъ толку на слова,
На друзи се казвалъ милъ и драгъ...
Далечъ отъ насъ, злодейска глава!
Ми свято честимъ вѣра и храмъ,
Ке честимъ свето и занапредъ,
А нимъ, нимъ некъ бидитъ вѣченъ срамъ,
Че довели насъ въ никаковъ редъ...
И срамно! Че малко ли сме ми
Илъ малъкъ на земля ни край?
За граници си бронме ми
Рѣка Вардаръ, рѣка Дунай,
Гора Балканъ — втори Карпатъ,
Балканъ, стара ни планина,
Гора Белашица, Доспатъ,
Останали намъ отъ старина".

Тукъ гуслярь мало престана,
Гледатъ налѣво, надѣсно.

Въ друга се обърна страна
И на сърдце му стана тѣсно.
Че видѣ клети девойки,
Сбрани задъ момци, задъ старци;
Тѣ слушаха думи му горки,
Скръстени държейки ржци.
Онъ жално крена глава млада,
Гледатъ на небо и на нихъ.
Кутрата, какъ венитъ, какъ страда?
Нѣма руменецъ у нихъ.
Чърна си настрани шапка,
Пръсти мръдна по тетиви,
Сълзи капатъ капка по капка,
Думи изъ уста му течатъ живи.
Сълза и дума, дума и сълза,
Пѣялъ две пѣсни гласовити
Дума по дума, безъ да бърза.

„Видете я, скръстила ржце,
Руменецъ въ образъ не пламти,
Нажалено, тжжно нейно лице,
Оно венитъ, а не цвѣти.

И падатъ нейна чърна коса
Като листъ на младия цвѣтъ,
Кога нѣма утренна роса
Или мръзнитъ отъ мартски ледъ.

Руменецъ нѣма въ нейно лице,
Като да нѣма въ жили кървь.
Слабѣятъ снага и ржце,
Какъ кога дърво ядитъ чървъ,

И малу по малу съхнитъ листъ,
Му съхнатъ гранки, падатъ плодъ;
Не му помагатъ вѣтърътъ чистъ,
А коренъ не даватъ новъ плодъ.

Девойчинъ нѣма въ образи смѣхъ,
И мрачно етъ нейно чело,
И нѣма въ устници, нѣма въ тѣхъ
Любовь, радость — все отишло.

И гинитъ, тлѣитъ нейна душа,
Се топитъ какъ вощена свѣщь,
А чърна, мрачна, студна земля —
Последенъ защитникъ горещъ.

А нѣма юнакъ, нѣма момакъ,
За нея никому не етъ жаль,
Да й разпръснитъ душевенъ мракъ
И да помогнитъ на нейнъ халъ.

Юнакъ има, но онъ небогатъ,
У него нѣма доста имотъ,
Да може онъ да пойдитъ въ градъ
При той си зълъ фанариотъ,

Да си продаде всички овци,
Сосъ хиляди три или петъ
Да купитъ онъ църковни вѣнци,
Акъ искатъ да не етъ проклетъ.

Видете го! Онъ старецъ орачъ,
Се трудитъ онъ и нощь и день,

Далеко се слушатъ неговъ плачъ,
Но все работатъ, не му етъ лень.

Продаватъ си онъ последенъ волъ,
Продаватъ последна овца
И пакъ останватъ безъ риза, голъ,
И гладни сетъ клети деца.

Не знантъ праздникъ ни добъръ день,
Че ужъ не етъ Божий човѣкъ,
За него бѣлъ день етъ чъринъ день
И чърнъ етъ неговъ кратъкъ вѣкъ.

Обѣлѣли косми и брада,
Какъ сухо дърво станалъ сухъ.
А що онъ добилъ, каква мъзда,
Това ли, че онъ нѣмъ и глухъ?

Онъ слабъ, онъ гърбавъ, кожа и кость,
Въ очитѣ му сълзи и плачъ,
И пакъ етъ добъръ, нѣма злость
Нашъ селянецъ, клети орачъ.

За кого готвитъ неговъ трудъ съ потъ,
Кому онъ даватъ свой имотъ? —
На агата и въ Царевградъ,
И на хитъръ, зълъ фанариотъ".

Таква онъ пѣялъ пѣсня
На младитѣ момчета,
Таква онъ пѣялъ пѣсня

Ядовита и клета.
И съ твърда ржка братска
Они дали му клетва,
Да гонятъ нога вражска,
Да бждатъ они жертва.
И загърмѣ народенъ
Гласъ новий и свободенъ:

О гърци, гърци, чуйте насъ,
Чуйте нашъ народенъ гласъ!
Знайме ми, разбираме ми
Злобна цель, коя криете ви.
Досега не погърчихте насъ,
Занапредъ храбро чекаме васъ.
Време етъ дошло, не етъ далечъ,
Съ остро ли перо, съ остръ ли мечъ
Ке дѣлимъ, ке се караме ми
Въ сегашни дни и въ подирни дни,
Въ широко поле, въ планина,
За народность и за правина,
За бащина, за майчинъ езикъ...
Охридъ и Търновъ вечъ дали викъ.
Македония, чудна страна.
Нѣма да бидитъ гърчка она!
Шума и гора и планина,
Самий каменъ на тая страна,
Птица и риба въ Вардаръ рѣка,
Живо, мъртво на свои крака
Ке станатъ и ке дадатъ отвѣтъ
На цѣла Европа, на цѣлъ свѣтъ:
Я българка сумъ, българинъ сумъ я,
Българи живѣятъ въ тая страна!“

Такъ се кълнатъ, гласи вишатъ
Сложно, дружно старци, момци.
И казаха да запишатъ
Тия думи за потомци.
А невиннитѣ девойки
Заиграха си народно,
Накитени глави съ вейки,
Съ цвѣте полско, домородно.
Изъ нихъ една македонка,
Хубавица милолика,
Свѣтлокоса, чърноока,
Съ снага стройна, бѣлолика,
Запѣяла, загукала —
Исто славей, малка птица,
Запрусала, заиграла
Како полска яребица.

„Я сумъ млада бугарка,
Име ми етъ Милкана,
Я сумъ чиста славянка,
Въ Бугария родена
Отъ бугарски родъ
И бугарски плодъ.

Майка ми етъ бугарка,
Керка на чистъ бугаринъ,
Имамъ кума бугарка,
Вуйко ми етъ бугаринъ
Отъ бугарски родъ
И бугарски плодъ.

Любамъ я бугарина
Юнака я милувамъ,
Свършена за Драгана,
И ке да се омжжамъ,
Гъркъ за мене врагъ
А бугаринъ — драгъ.

На мой родъ ке придадамъ
Нѣколко си синчиня,
Ке кърстамъ, ке израстамъ
Все чисти славянчиня
Отъ бугарски родъ
И бугарски плодъ.

Тежко се закълнувамъ,
Ке ги кърстамъ бугарски,
Съ иминя ке назовамъ
Не гърчки, не нѣмечки.
Гъркъ за мене врагъ,
А бугаринъ — драгъ.

Име нека етъ Боянъ,
Здраве, Драганъ илъ Стоянъ,
А не гърчко Ксенофонъ,
Или друго — Демофонъ.
Чуждо за чуждъ родъ,
Свое за свой родъ.

При моя умирачка
Клетва я ке оставамъ,
При земна ми отлжчка
Сину си ке заржчамъ
Отъ бугарски родъ
Да оставитъ плодъ“.

И млади не мълчатъ и младитѣ пѣятъ,
И нихното сърдце се разплеменило,
И нихнитѣ чувства вечъ не нѣмѣятъ,
Българско слово въ нихъ мисли оживило.
И гледатъ они, че безплодна етъ нива,
Пълна сосъ троскотъ, она сосъ търнье расла,
При диво оранье, при работа дива,
Зърно мъртвѣяло и сила му гасла.
И видѣха на дѣдови имъ слѣпенье
И нихно страданье, глупаво търпенье,
Че стари години, златното време
Мина съ сждни мжки и съ тежко бреме.
Пакъ сосъ гуслярътъ заедно грмогласно
Пѣсень запѣяха, та пѣсня последна,
И ржце си дали сложно, согласно
Се кълнатъ съ душа за свобода жедна.

„Съ руйно вино домородно
Некъ наполнимъ до три чаши,
Братя, редомъ, братя, сложно
Некъ ги земимъ въ ржци наши.

Сме славяни, какъ московци,
Сърби, чехи и поляци,
Черногорци, ерцеговци
И хървати, и бошняци.

Братя, вече дошла доба
Да изпиемъ първа чаша,
Не за зависть, не за злоба,
Но за братство, дружба наша,

Трѣбва вѣра, твърда клетва,
Да сме вѣрни ми до гроба,
Да сме чисти като жертва
Като въ майчина утроба.

Некъ изпиемъ втора чаша,
Че време етъ пакъ наново
Да загърмитъ въ земля наша
Матерно ни живо слово.

Некъ се ширитъ, се раздава
Въ България горна, долна,
Отъ Вардара до Дунава
Дума свободна, народна.

Хайде сега трета чаша
Некъ изпиемъ ми до капка,
Нрави ни, народность наша
Да ни газитъ нога вражска.

Гологлави! Въ ржци шапки!
Обърнете дно на чаши!
Какъ що капятъ тия капки,
Такъ да капятъ врази наши!"

НА ЧУЖДИНА

За обща майка, за България,
За умъ, за ука, за просвѣщенье
. . . . . .
За европейско това ученье,
Въ страна далечна съ природа дива,
Где буйни северъ страшно вѣитъ,
Где силенъ мразъ каменъ пробива,
Где сълнце денемъ не си грѣитъ
Где вѣитъ страшна виулица,
Где човѣкъ надворъ одвай дишитъ,
Где замързнуватъ на летъ птица,
Где вихра всичко пжтемъ бришитъ.
О! въ тая страна, въ коя не можишъ
Да видишъ день чистъ и прозраченъ,
Въ стая затворенъ, самичъкъ лежишъ,
А духъ ти ставатъ дивъ и мраченъ.
Кажи ти, младо, каква сждбина? . . .
О! не етъ стая — свинска кочина.
Ти въ тая стая седишъ самичъкъ,
А гладно сърдце тамбура свиритъ.
И зжби скребтатъ тебе клетничъкъ,
Утроба не ще да се миритъ.
И ти, лежейки на одъръ дървенъ,
Димашъ и мислишъ, остришъ зжбитѣ
И гледашъ жедно съ погледъ кървенъ
То на тавана, то на стенитѣ.
И ти не спавашъ, но ти сонувашъ
Страна знайна, страна домашна,
И твои братя си наумувашъ,

Напрежепъ животъ, радость тогдашна,
Кичести полета, долини.
Утренни вѣтеръ, прѣсенъ, прохладенъ
И миризливи южни градини,
Що ти еть мило, за що си страденъ.
Помнишъ и гледашъ ти това мѣсто,
Где сосъ връстници, съ млада дружина
Пѣсни си пѣялъ, шеталъ си често
Денемъ и въ полнощь при месечина.
Помнишъ на вечерь, при вечерница,
Моми жетварки идатъ отъ нива,
Гласъ имъ прилича на славей птица,
Милна имъ пѣсня далечъ с'отзива.
Какъ въ кржгъ домашенъ на вечерь—помнишъ—
Надворъ въ градина, подъ небо ясно,
Моми жетварки какъ пѣятъ — помнишъ —
Пѣсни жетварски кротко, согласно.
Помнишъ, какъ твоя малка сестрица
Редомъ си чърпитъ мили жетварки,
Млади сосъ вино, стари съ лютица;
Какъ благодаратъ дружни другарки...
А сонъ ти викашъ, а сонъ не идитъ
И въ безсоница ти току бладашъ.
О! защо нѣматъ, кой да те видитъ,
Какво богатство ти самъ си владашъ!
Столъ за писмо, столъ за седенье,
Искипатъ сюртукъ и панталони,
И две-три книги, тѣ за четенье,
А ризи нѣмашъ, нито пакъ скорни.
Течатъ празорци во стая малка,
А воздухъ тежъкъ, вонеща влага,

На дървенъ одръ тѣло се валка.
. . . . . .
. . . . . .
Има де Господь, Богъ ке помогнитъ,
Думашъ мълчейки, търпежъ си търпишъ.
Милостивъ Господь, онъ ке помогнитъ,
Има де Господь, твърда етъ вѣра.
Две пари чърнъ хлѣбъ и чърна каша —
То ти е ручекъ или вечера,
Че таква била сждбина наша.
И днеска търпишъ, и утре страдашъ
И неусѣтно какъ свѣщь се топишъ,
И тежка болесть, въ постеля падашъ,
Доръ въ чърна земля ти ке се стопишъ
За обща майка, за България,
За умъ, за ука, за просвѣщенье,
За . . . . . .
За европейско това ученье.

БЕЗСОНИЦА

Лѣто... Полнощь... Сѐгде тихо, глухо сегде,
Люде спокойно си спятъ.
У единъ несрекенъ само, далечъ негде
Сиви му очи токъ бдятъ.
Во висока кжща, во широка стая,
Дълга, предълга, е самъ,
Обиколенъ съ книги отъ края до края,
Шетатъ и мислитъ онъ тамъ.
Сонъ не го хващатъ и въ безсоница тежка
Стая си мѣритъ сосъ крака,
Съ сърдце оскърбено, съ душа налютена, жежка,
Мазнитъ си чело сосъ ржка.
На полици книги во превързка златна
Редомъ наредени стоятъ,
Книги съ хилядници на душа му матна
Жлъчка му креваятъ и ядъ.
Ядъ го е, ядъ го е, пълнъ сосъ мисли дивн,
Тѣсенъ за него овой свѣтъ;
Сички книги, науки нему сетъ криви;
Свой вѣкъ онъ наричатъ проклетъ.
Онъ си прокълнуватъ оная година,
Въ коя онъ се е родилъ,
Що сичко пропадна, що сичко загина,
Това, кое онъ е любилъ.
И дека пропаднаха мисли му мили?
Или се измжчилъ безъ сонъ,
Та му кървь заврѣла въ млади му жили?...
Луда си дума казалъ онъ:
Що ви направихте, книги многобройни?

Ви каковъ донесохте плодъ?
Усмалихте ли вие мжки безбройни
На горкийтъ той ми народъ?
Слушайте книги, конъ васъ се обрящамъ,
Чуйте мойтъ тжженъ разказъ,
Що мене натера, та какъ я се мърщамъ
И ненавиждамъ я такъ васъ.
Овдешенъ не сумъ; я се родихъ далеко,
Во южна и топла страна,
Мене отхрани после майчино млѣко
Вардарска бистра вода.
Растѣхъ я, растѣхъ како китка въ поляна,
Злоба никаква нѣмахъ я,
Майка ме галѣше радостна, засмѣна,
За нищо не се грижехъ я.
О, защо не забравамъ млади години,
Детинство, най-харний даръ.
Кичести полета, зелени градини,
Младий сосъ овци овчарь!
Сѣнки дебели, ви сѣнки, липови сѣнки,
Вардарский брѣгъ съ трева покритъ,
Вити върби, тополи високи, тенки,
На долини чудесенъ видъ!
Сосъ васъ я поминахъ най-харна си доба,
Ви влѣхте въ мене тишина,
Исто какъ ви, я бѣхъ невиненъ, безъ злоба,
Той свѣтъ бѣ ми хубавина.
На утро ли, кога славей, малка птица,
Въ шипецъ, въ глжбока зора
Пѣитъ и свѣтитъ на небето зорница
И трева обливатъ роса;

И тихийтъ вѣтеръ младитѣ листя нишатъ
Слабо, а Вардаръ си шуми;
Ягнета руди се разбудватъ и дишатъ
Съ прохлада, а млади моми,
Сонъ ги оставилъ, ржкави засучили
И сосъ две стомни во ржце
Бързатъ конъ студенъ изворъ безгрѣшни, мили,
Си омиватъ бѣло лице.

Помнамъ, какъ моята безгрѣшна сестрица,
Вита, висока мома,
Сивоока, русокоса хубавица
Отъ вода се връщатъ дома.
Па во градина право, взиматъ си лейка,
Китки поливатъ сама,
Чиститъ ги, плевитъ ги, босилкова вейка
Накитуватъ млада глава.
Съ прѣсна вода она изреди ги сички,
Пойде по-далеко тамъ,
Кде подъ зеленъ, разцвѣлий шипецъ, две птички
Прусаха си тука, тамъ,
Отъ гранка на гранка подлетваха пѣейки.
Коренъ она навади
И съ усмихнато лице скина две вейки
Шипови, па търгна, се скри.
Па радостно припкатъ конъ мене, се смѣитъ.
Чудна у нея хубавина!
— Батенце, бате, — казватъ — гледашъ какъ грѣитъ
Сълнце съ небесна свѣтлина?
Бате, днеска праздникъ, света недѣля,

Радостѣнъ, златенъ дѣнь за насъ!
Я тебе празднична сготвихъ премѣна,
Хоро ни чекатъ обата насъ.
Ево две китки, китки младо-зелени:
Босильокъ, шипецъ наедно,
Тебе за на поясъ една, друга мене
За на глава, и заедно,
После ручекъ на наше гумно широко,
На соборъ ке пойдиме ми.
Тамъ я ке видамъ либе си чърнооко,
Мила ти, вита Цвѣта ти. —
Златна сестрицо, казвамъ, китка ти зимамъ,
Въ кѫщи ти отивай сега,
Ручекъ ти сготви, а я въ църква отивамъ.
Отъ радость лице й пламти.
Търгна она, а я сосъ очи сълзливи
Конъ нея погледнахъ тамъ,
Братский пожелахъ й дни свѣтлй, не диви,
И ойдохъ въ Божий храмъ.

Първитѣ сълнцеви зраци позлатиха
Гѫсти, високи планини,
Дървята разцъвнати земя покриха
Съ пѫпки развиени свои.
Въ гранки имъ гѫстолисти птици седѣха,
Издавайки радостенъ гласъ;
Бога ли славѣха илъ тѣ веселѣха
Свѣтъ Божий въ той ранний часъ?
Не знамъ... Но я съ душа детинска минувахъ
Презъ наший църковенъ прагъ
И сосъ пълна вѣра светци я цѣлувахъ,

Нѣмаше за мене мракъ.
Ставаше весело на душа ми и бѣше
Лесно и мило въ Божий храмъ.
Мой духъ бѣ смиренъ и тихъ, не се злѣше;
Защо? — Не знамъ и я самъ,
А сега, о книги, не често отивамъ
Въ църква, не твърдъ е мой духъ,
Мжтна е моя молитва и често я бивамъ
До светостьта нѣмъ и глухъ.
Нѣкакво съмнение надъ мене владѣитъ,
Нѣкаква страшна пустота,
Мисли нападватъ диви, душа ми нѣмѣитъ
И не вѣрватъ въ доброта.
Духъ ли лошъ по мене следватъ илъ изпитватъ
Разумътъ, що сичко е зло?
Или мойтъ животъ е безплодна битва,
Пуста, безъ никакво добро?...

Па кога тамъ на вечерь сълнце се скриватъ
Задъ та гжста планина,
И иззадъ гора месечина изпливатъ
По ведро ми небо, она
Съ ясенъ свѣтъ осребруватъ класи на жито,
Свѣтитъ на жетварки въ пжть.
Редъ отъ жетварки, пѣейки гласовито,
По зелено поле идатъ.
Смирно, нога до нога, рамо до рамо
Сърпъ у нихъ за поясъ свѣти.
Млади... кой ги е видѣлъ, той знаитъ само,
Нему душа ке запламти.
Клета ви сждбина, българки млади,

Хубость каква е у васъ!
Всѣка стѫпка, погледъ, пълни ви гради,
Медний и силенъ вашъ гласъ!
Вредни сетъ за безплатна свобода пълна,
Безъ да се лиетъ капка кървь!...
Вили, дайте ми сили я да прокълнамъ
Той европейский чървъ!...
Българска пѣсня ти многогласовита,
Сърдце ми какъ раздирашъ ти!
Жална, ухилна и тѫжноречовита,
Ти даръ самовилский си!...
Какъ да забравамъ то, за кое болѣямъ,
Кое поддържватъ мой животъ?
За кое я страдамъ, предъ кое я нѣмѣямъ:
Горкийтъ мой народъ?...
По-скоро, клета моя душо, залудѣй,
Или изъ снага ми вънъ летни
И тамъ вънъ ти окамени се илъ онѣмѣй,
Та да не гледашъ чърни дни!
Чърни дни! Но за нихъ въ друго я време
Ке разкажамъ сичко по редъ,
А сега иска заспиятъ подъ общо бреме
И перо, и умъ ми клетъ!...

ПѢСНЯ

Спавашъ, спавашъ, кралю Марко,
Мъртъвъ ли си въ земя долна,
Та не гледашъ, старий татко,
Що се прави въ земя горна?

Чуешъ, старий мой юначе,
Ядни мжки, викотии?
Какъ народъ си стенка, плаче
Сосъ безсилни малки рожби?

Вѣкове четири цѣли
И отъ петий половина...
Какъ му сили онѣмѣли
Отъ година по година.

Се му тжжно, се му тежко,
Тъмно става, мрачно става,
Огънь пали силно, жежко,
Снага болна не оздравва.

Не останала кървь въ жили,
Отъ день на день се токъ гинатъ
На душа и снага сили;
Редомъ чърни дни си минатъ.

Небосклонътъ се чърнѣе,
Силенъ градъ народъ си бие,
Го нѣмѣе, го мъртвѣе,
Нѣма кой да го прикрие,

Такъ ли бѣше, кралю Марко,
Въ стара доба, въ твое време?
Я се отзви, старий татко!
Ти си видѣлъ такво време?

Чуй ти, кралю, чуй, юначе,
На майка ти ядни стражби,
Како она пищи, плаче,
Корни косми съ клети рожби!..

ГЛАСЪ

Далечъ отъ бащина, далечъ отъ роднини,
Не во чужда за мене земля,
Въ поляни кичести, зелени долини,
Самичъкъ въ пладнина шетамъ я.
Я се разхождамъ, но на душа ми тежко
И ядни мисли мене борятъ,
И мене става ту студено, ту жежко,
И чувства ту гаснатъ, ту горятъ.
Я искамъ сѣнка, я искамъ прохлада,
Душевна я искамъ тишина,
Че клето ми сърдце доста вече страда,
И се нагледа всѣкаква злина:
Коварство сосъ бедность, сосъ гордость
лукавство,
Сонъ мъртовъ, глупава простота,
Любовь на слова и слога безъ братство,
И хитрость, лъжлива доброта.
„Безумецъ, безумецъ, душа ти ленива, —
Я чухъ невиденъ и таенъ гласъ —
Спрегни плугъ за заборавената нива,
Че близка етъ доба, близокъ етъ часъ.
Стани, земи остенъ въ ржце, работай
Ти и день и нощь, сосъ трудъ, сосъ потъ,
Изтрѣби търнье, изчисти троскотъ, изорай,
Безплодна нива да дадитъ плодъ.
Стани, безумецъ, сосъ молитва гореща
Ти клетва дай, стори си кърстъ,

Стани ти, иди напредъ, иди насреща,
Но бой се, бой се Божий пърстъ“.
— Готовъ сумъ, се кълнамъ, да изорамъ нива,
Кажи, кой си ти, невиденъ гласъ?
„Чуй! — загърмѣ, гласъ се отзива —
Я сумъ Божий гнѣвъ, народенъ гласъ“.

ДО БЪЛГАРСКАТА МАЙКА

Майко злочеста, ти майко страдалница,
Мѫтни сѫ сълзи ти, какъ у Брѣгалница
Мѫтни сѫ студни води.

Ронишъ ти сълзи, а сърдце разпаряшъ ми;
Питамъ напраздно я — не отговаряшъ ми —
Сладки лъ сѫ, майче, они?

Що си застанала, майко, надъ сина си?
Що си наведнала очи и клепки си?
Гледашъ и мрачно ти такъ?

Погледъ на него си хвърлила жалостенъ,
День ли за тебе той скръбенъ, нерадостенъ,
Пъленъ сосъ тѫга и съ мракъ?

Щешъ ли да бѫдешъ ти намъ утешение?
Пѣй му ти пѣсня за вѣчно търпение,
Пѣй му ти, майко, му пѣй!

Пѣй и за негово вѣчно страдание,
Пѣй му да нѣма въ душа си роптание,
Пѣй ти и сълзи не лѣй!

Още за кротко му пѣй послушание,
Станалъ като ягне той на заклание
Кротокъ и миренъ, готовъ.

И за душевно му пѣй онѣмение,
И за тѣлесно му пѣй ослѣпение,
Само не пѣй за любовь!...

ЖАЛБА

Какъ тежко, другари, какъ тежко,
Во тая далечна чужбина,
Кога младо, зелено, крѣхко
Овенуватъ въ ранна година.

Какъ цвѣте се сушитъ въ градина,
Где бистра вода не извиратъ,
Такъ младо во тая чуждина
Безъ време се сушитъ, умиратъ.

Какъ жежки, другари, какъ жежки
Отъ очи си сльзи проливатъ,
Душа му дробятъ мисли тежки
И клето сърдце се убиватъ.

То твърдо, то тежко, какъ каменъ
На сърдце, на душа му ставатъ,
То горитъ какъ дърво во пламенъ,
Роса, ни вѣтеръ прохлада не даватъ.

Какви сетъ тие години тежки,
Какви сетъ дни чърни, дни клети,
Какви сетъ у него погрѣшки,
Че сждни сетъ мжки проклети!

За що, другари, совѣсть го биетъ,
Безсонница душа му кършитъ,
Все мислитъ, все думатъ, не спиетъ,
А день и нощь работа вършитъ?

За то, че все чуждо предъ него,
Хлѣбъ и соль, и дреха, и риза
И скорни, все що етъ на него,
Не негово, чуждо излиза.
. . . . . .

ГАРВАНЪ

Гарванъ, гарванъ, защо гракашъ?
Гарванъ, птицо чърна,
Въ сухи гранки тукъ-тамъ скакашъ?
Не ли искашъ зърна?

Гарванъ, кажи, кажи, клетникъ,
Какви вести носишъ!
Гарванъ, гарванъ, ти золъ вестникъ,
Не ли жалость носишъ?

Замълкни де, онѣмѣлъ би!
Сърдце не раздирай!
Не гракай, окаменѣлъ би!
Щастье ми не гибай!

Въ сухи гранки гарванъ скакатъ,
Онъ не искатъ зърна,
Онъ за лошо, диво гракатъ,
Гарванъ птица чърна:

„Зла сждбина, зла сждбина
Стигна лудо, младо,
Тебе съ млада ти дружина,
Какъ чумаво стадо.

Тому, кой бѣ вамъ защита,
Скина — велитъ птица —
Клета сждба, безъ да пита,
На животъ му жица.

Младо съ млада ти дружина
Скитай се какъ скитникъ,
Зеде клета ви сждбина
Трети вашъ защитникъ.

Трима бѣха, погинаха
Въ една полгодина,
Въ вѣченъ животъ поминаха,
Горка ви сждбина!“

ПИТАЛА Е БЪЛГАРИЯ

Питала е България
Сино небе, сино море,
Питала е буйни вѣтри,
Планинѝ и долини:
„Я кажете, сино небо,
Сино, небо, сино море,
Кой ме кладе во вериги,
Во вериги, въ тежки мжки?“
Гласъ си даватъ сино небо
И сосъ него сино море:
„Богъ те клади во вериги,
Во вериги, въ тежки мжки,
Че власть сега е отъ Бога,
Света книга така велитъ“.
Викнаха тукъ буйни вѣтри,
Планини, па и долини:
„Тебе кладоха во вериги
Гръцка завистъ, гръцка злоба
И домашна ти неслога.
Свѣтска книга така велитъ,
Свѣтска книга старославна“.

ОХРИДЪ

Я въ полнощь мрачна, беззвездна,
Боже, на високо мѣсто,
Съ тълзи во очи, съ душа жедна
За Охридъ я мислѣхъ често.
За Охридъ, столица духовна,
За тепла вѣра тогашна,
Какъ съ народна дума свободна,
Какъ съ душа чиста, безгрѣшна,
Климентъ славянска молитва,
Божио предаваше слово,
Во Охридъ, во старата църква
Сосъ облѣкло Кирилово.
Какъ на свой езикъ народенъ
Проповѣдвалъ кротко, мило,
Духъ на любовь, духъ свободенъ,
Онъ кадейки сосъ кадило.
Онъ въ църква съ любовь, съ смиренье
Онъ свое словесно стадо
Сосъ Кирилово ученье
Напоявалъ старо, младо.
И какъ народъ гърмогласно
Въ стара църква охридска
Произносѣше согласно
Онъ молитва си славянска.
И сега, о Боже, често
Сосъ очи влажни, сълзливи,

Отъ това високо мѣсто
Пращамъ ти тепли молитви —
Пастиръ прати имъ духовенъ
Да паситъ славянско стадо,
Съ духъ народенъ, духъ свободенъ
Да утешитъ старо, младо.

ГУЛАБЪ

О! Гулабе, пиле кротко,
Що си летишъ на високо?
Слушай що ке ти кажамъ
И що ке ти наричамъ.

Слушай харно и паметвай,
Молямъ ти се, не забравяй
Мойтѣ речи, що ке чуешъ,
Вѣрно ти да ги прикажешъ.

Ако пойдешъ въ моя земя,
Въ мила моя татковина,
Молямъ ти се, не прелетвай.
Татковина не забравяй.

Ти застани на палати,
На палати илъ въ градина,
Во босильокъ, въ трантафилъ
Или въ цървенъ гаронфилъ.

Рано, рано во зората
Застани во градината,
Ти зафати, та загукай
Жално, тжжно ти разпѣвай.

Со твое жално гуканье,
Со твое тжжно пѣнье
Ти мои братя разбуди,
Ти моя майка разсони.

Акъ те питатъ, о гулабе,
Мило, кротко, вѣрно пиле,
Що ти сакашъ во градина,
Толко рано во зората?

Защо така жално гукашъ,
О гулабе, тжжно пѣешъ?
Отъ каква ти земя идишъ
И кжде ти такъ си ходишъ?

Кажи, кажи, о гулабе,
Разкажи имъ, вѣрно пиле,
Че си идишъ отъ високо,
Прѣко море отъ далеко.

Нарочно те тебе праща
Една душа, коя страда
За злощастната си майка
И невиннитѣ си братя.

Страда, защо ги остави
Тъй, безъ да имъ поможи
Во голѣмо злощастие
И во крайно бедствие.

Ги остави безъ утеха
И безъ никаква надежда,
Безъ да слуша нихни молби,
Безъ да гледа нихни сълзи.

Со намѣрение твърдо,
Твърдо, непоколебимо,
Търгна си и се раздѣли
И отъ нихъ се отдалечи.

Народность, силно чувство
И любовь къмъ отечество
Двата тераха и велѣха
Да не жале братя и майка.

Нъ ако може да спомогне
Отечество да си избави,
Македония, Тракия,
Па и горна България

Отъ фанариоти владици,
Проклети, лукави гърци,
Кои давятъ като волци
Беднитѣ и кротки овци.

Си наричатъ и владици
Апостолски наследници,
А тия безобразни гърци
Сж по-лоши отъ диви вълци.

Не се боятъ они цара,
Нито мишлатъ пакъ за Бога,
Безсовѣстно они грабатъ,
Силно мжчатъ, биятъ, глобатъ,

Драгоценни носатъ дрехи
Фанарьотитѣ тирани,
Най-хубави коня яздатъ
И съ голѣма гордость ходатъ.

Не имъ стига грабителство
И безмѣрното насилство,
Несказано разкошество,
Таку праватъ и гнжтно блудство.

Иматъ по две, по три жени
Тия проклети тирани,
Снощи въ блудство, утре въ църква,
Безъ да имъ власъ настръхва.

Безстидно въ църковъ псуватъ,
Скверни слова произносватъ,
Немилостиво они грабатъ,
Беднитѣ българи мжчатъ.

Никакъ въ църковъ не оставатъ
Законъ Божий да изпълняватъ,
Беднитѣ невинни българи
Наречаватъ ги варвари.

Велятъ, защо Богъ не сака,
Християнска вѣра не допуска
Български въ църкве да четятъ,
Български Богу да се молятъ.

Той е, велятъ, гнѫсенъ езикъ,
Гнѫсенъ и варварски езикъ,
Богъ сака езикъ гърский,
Никакъ гнѫснийтъ български.

Среброто е нихнътъ богъ,
Злато е нихна любовь,
За тѣхъ тѣ умиратъ,
Всичко друго даватъ.

Не можейки ови да гледе,
Никакъ веке нихъ да търпе
Фанарьотитѣ владици,
Безсовѣстни, клети гърци,

Реши се далеко да бѣга,
Българска мѫка да не гледа,
Да жертвува своя си майка
И невиннитѣ си братя,

Само ако може да помогне,
Татковината си да избави
Отъ гръцкото тиранство,
Фанарьотско духовенство.

Можешъ ли ти, о гулабе,
Мило, кротко, вѣрно пиле,
Вситѣ тия да паметвашъ,
Всегде ти да ги разкажешъ?

Нъ ако много ти се боешъ
Да те фататъ и погибнешъ,
Само ово ти паметвай,
Молямъ ти се, не забравяй.

Кога стигнешъ въ моя земя,
Въ българската Македония,
Ке видишъ българи юнаци,
Нестрашливи македонци.

Застани на високо мѣсто,
Запѣй много гласовито,
Щото вситѣ да чуатъ
И всичкитѣ да те разбератъ.

Речи, речи: „Македонци,
Ви българи юнаци,
До кога вие у тъмница
Ке седите чърни лица?

До кога вие ке търпите,
Тежки мжки ке теглите?
До кога вие ке спиете,
Нѣма да се уполите?

Да ви газатъ клети гърци
Фанарьотитѣ владици?
Да ви даватъ диви вълци,
Васъ, кротки, бедни овци?

Не! Не! Така братя мили,
Вие злощастнитѣ и бедни
Дойде време, дойде кога
Да се роди ваша славе!

Кога царьтъ позволява,
На всичкитѣ ни повелява,
Да нѣма веке гоненье,
Но ученье и просвѣщенье.

Сички съгласно станете,
Български школи 'творете,
Въ църкве български читете,
Отъ никого не се боете.

Само кротко и съгласно
Станете всички сложно,
Ако сакате честь и слава,
А отъ Бога всѣкоя дарба".

Така, о гулабе, кажи
На тамошнитѣ българи.
„Дойде, речи, веке време
Наша слава да воскресне".

Така, ако пъкъ не можешъ,
Вѣрно пиле, ти се боишъ
Власте тия да разкажешъ,
Да не напраздно загинешъ.

Не! Не! Има тамо мѣсто,
Мѣсто свободно, българско,
Дека вситѣ сж българи.
Нѣма гърци, клети власи.

Името го ке научишъ,
Много лесно ке го найдишъ,
Нъ остави ме да ти го кажамъ,
Мѣстото е Кукушъ, велямъ.

Кукушъ, Кукушъ, прибѣжище,
За фанарьотитѣ огнище!
Тамо, о гулабе, ходи,
Тамо свободно застани.

Тамъ ке найдишъ една душа,
Душа мждра, много блага,
Прочуема въ околия,
Българска Македония.

Она всичко си жертвува,
Нищо она не си жали
За милата татковина,
Българска Македония.

Радуй се ти, блага душа,
Весели се, мждра душа,
Честь и слава си добила,
Вѣчно име оставила.

Даруй ней же, мили Боже,
О, всемилостиве отче,
Здравие долгоденствено,
Благополучно и многолѣтно!
. . . . . Аминъ . . .
. . . . . Дай Боже . . . . . .
. . . . Благие Боже . . . . . .

НА ВЕЛИКДЕНЬ

Се сготватъ често да плачитъ душа ми,
Ухилна и нѣма, да страдатъ она.
Кажете мене, другари ви сами,
Защо нѣма радость, душевна тишина?
Великдень пакъ срѣщамъ, едничъкъ, саничъкъ,
Безъ майка, безъ татка, безъ мила сестра,
Далеко я скитникъ, безъ рода, клетничъкъ,
Се маямъ во чужда за мене страна.
И шести Великдень вече помина,
За другиго день онъ нескърбенъ, великъ,
Онъ само мене и во тая година
Не даде ми радость ни на единъ мигъ.
Напраздно се силамъ я да пребирамъ
Изъ прошлото свѣтли минути и дни;
Тѣ ми се казватъ и я ги намирамъ
Чърни, какъ нощи сосъ глупави сни.
И тукъ я усѣщамъ, какъ тежко ми става,
Какъ сърдце раздиратъ тежокъ и глухъ стонъ,
Какъ кръвь се прелива изъ жили во глава
И види ми се, какъ пръшленъ небосклонъ.
Тогава я викамъ люта водица
На помощь да дойдитъ баремъ на часъ,
Да успиетъ страсти, желаня безплодни
И се, що е въ менъ ядовито и зло,
Душевни мжки, голѣми и дребни,
Мое жълтникаво и мрачно чело,
Къмъ сичко, за кое душа ми е страдна,
Къмъ сичко да бжда я нѣмъ и глухъ,
Да нѣмамъ я мисли ни предня, ни задня,
И мъртовъ да станс мой немиренъ духъ...

МЛАДИ ГОДИНИ

Азъ помнамъ въ день ясенъ, во праздникъ,
Подъ липова широка сѣнка
Предъ насъ на трева баница, мазникъ,
Прѣсна етъ, прѣсна риба мрѣнка.
Гѫста трева, зелена и росна,
Пълна етъ дълга широка нива,
Накитена земля плодоносна,
Негде далечъ славей с'отзива
Сълнце захождатъ и слабо грѣитъ,
Ведро етъ небо, мирно, чисто;
Вѣтеръ вечеренъ тихо си вѣитъ,
Само навеждатъ класъ на жито
И тихо шумятъ зелени листя.
И тая шумитъ малка рѣчица,
Видни во дното златни мониста,
Бистра етъ, бистра студна водица.
Тамъ не далеко, до яворъ близко,
Изворъ течитъ, вода извиратъ,
Овчарь съ стадо се навеждатъ низко,
Тамъ за жажда вода намиратъ.
А въ той изворъ садъ сосъ лютица
И пълна стомна съ руйно вино,
Биетъ ги студна, бистра водица,
Какъ мразъ ставатъ гѫстото вино.
Тамъ я помнамъ во време ми младо,
Въ млада доба, въ млади години,
Младъ съ тѣло, съ душа, какъ ягне въ стадо,
Я пѣяхъ въ кичести долини.
Помнамъ: обколенъ съ другари мили,

Пѣхъ пѣсни народни, невинни,
Многоречовити пѣсни били,
Многогласовити, умилни.
Пѣсня и чаша, чаша и пѣсня,
При цѣло агне печено, тлъсто,
На мека трева, детелина росна,
Сладко се пиетъ виното гжсто.
Гласъ бѣше сладъкъ, високъ, отъ сърдце,
А пѣсня бѣше силна, жива,
При най-подирни лжчи на сълнце,
Думи гора повтаратъ, с'отзива.
Сълнце зайде задъ гората близка,
Иззадъ гора месечина пълна
Гордо, полека се по небо блъска,
Птица глава си подъ крило загърна.
Спиятъ птици въ седала спокойни,
Вѣтеръ вѣчеренъ тихо си вѣитъ.
Небо си китатъ звезди безбройни,
Съ нихъ месечина сяитъ и грѣитъ.
Отъ нива идатъ моми жетварки,
Сосъ бѣли саи, съ бѣли кърпи,
Пѣсни си пѣятъ дружни другарки,
Въ ржци имъ свѣтатъ остри сърпи.
Край наши полета плодородни,
Върватъ край кичести градини,
Пѣсни си пѣятъ, пѣсни народни,
Думи имъ сетъ живи и силни.
Ево ги! Предъ насъ върватъ девойки,
Нога до нога, рамо до рамо,
Все еднолики, все чърнооки.
Кой ги етъ видѣлъ, той знаитъ само.

Вървятъ си моми стройно, та скромно,
Съ погледъ кротокъ, нѣженъ, умиленъ,
Предъ себе си пулятъ по поле рамно,
Чуденъ етъ, чуденъ гласъ самовиленъ.
„Добъръ ви вечеръ, юнаци млади“, —
По-стари велятъ, тетки илъ майки.
„Богъ ви далъ добро“, — велятъ имъ млади.
„Хвала ви, хвала, мили жетварки“.
А хубавици умни, преумни,
Се боятъ моми да се опулятъ,
Отъ зли езици, люде безумни,
Да не разкажатъ, да не похулятъ.
Но изъ нихъ една девойка стройна
Скришемъ се пулитъ, скришемъ гледатъ
Съ сърдце уплашено мила ми Стойна,
Вртитъ си глава, за да разгледатъ,
Дали етъ дошло съ млада дружина
Нейното либе, той, кого любитъ,
Или напраздно Стойна невинна
Него обичатъ и младость губитъ.
Ахъ, видѣ го, видѣ, ено го онде,
Страхъ го, страхъ го, ржка не стигатъ,
Срамъ го да викнитъ: „Овде сумъ, овде“,
Но кришемъ скромно съ око й мигатъ.
Чекоритъ мома, Стойна ми мила,
Хвърчитъ и хвърчитъ бѣлата сая,
Пѣитъ си, пѣитъ какъ самовила.
Предникъ държейки за двата края,
Предникъ етъ пъленъ съ шарени китки,
Кой брала въ поле широко:
Гороцвѣтъ, здравецъ и зеленики,

Невѣнъ, вратика, слънцево око,
Цвѣте здравецъ — да бидатъ здрави;
Невѣнъ, вратика, — да не овенатъ.
Чиста имъ любовь, чисти имъ нрави,
Вѣрни да бидатъ, да се оженатъ.
Китка хвърли скришемъ отъ другарки,
Две капки она проли сълзи.
Безъ да усѣтатъ други жетварки,
Китка падна юнаку предъ нози.
Китка си грабна момъкъ сосъ радость
И я цѣлува жадно и силно;
Жедно се пулитъ, гледатъ си драгость
Сосъ око чърно, нѣжно, умилно.
Още я помнамъ тия години,
Младъ ми животъ, млада ми доба,
Наши полета, наши градини,
И ке ги помнамъ доръ до гроба.

ВДОВИЦА

Въ градъ Струга, декъ буйно Дринъ течитъ
И въ езеро златъ пѣсокъ влѣчитъ,
Затажила какъ кукавица
При рожби си клета вдовица.

Та майка вдовица пѣейки,
Съ разпущени коси по плеки,
Прокълнуватъ своя сждбина,
Прокълнуватъ часъ и година.

Съ прегършки си рожби държейки
И ядни си сълзи лиейки,
Разплакала гори, планини
И стружки дълбоки долини,

Градини и ниви, и дървя,
Разплакала китки и лозя.
И славей престана да пѣитъ,
И сълнце предъ нея не грѣитъ.

Отъ жалость зорница се скрила
И сички небесни свѣтила,
И върба си гранки наведна,
И риба изъ вода побѣгна.

При рожби вдовица ми страдна
Наредватъ си тажна и ядна. —
За кого та косми си корнитъ?
За кого та сълзи си ронитъ?

За мажа, за деверъ та вйка,
А рожби — за татка, за стрика:
Изеде ги градска темница
Въ приморска, коварна столица.

Градъ Струга, градъ Охридъ преславни!
Два брата рождени, два главни
Работници, съ вѣра не мъртва
На злоба тѣ станаха жъртва.

Какъ вѣрно, какъ сложно, сговорно,
По бугарско поле отборно,
По поле, по то македонско,
Широко и чисто славянско,

Запалени свѣщи държейки,
На бугари пжть тѣ свѣтейки,
Безъ хитрость, безъ гордость, безъ злоба
И себе си вѣрни до гроба,

Сосъ сърдце смирено, горещо
Тѣ бранѣха съ слово си вещо
Народность, свобода народна
И вѣра духовно-свободна.

И бѣше имъ слово такъ милно,
Такъ живо, такъ врѣло, такъ силно,
Та се, що до тогай бѣ иѣмо,
Продума се мало, голѣмо.

О братя, дружино ми вѣрна!
Владика сосъ вѣра безвѣрна
Наклевети братя ни славни
Какъ стръвници страшни и главни.

Въ голѣмъ градъ презморски, приморски
Оставиха снаги и коски.
А гробъ имъ не знаятъ — то мѣсто
Премило, предраго, пресвето!

Въ градъ Струга, декъ Дринъ буйно течитъ
И въ езеро златъ пѣсокъ влѣчитъ,
Затажила, какъ кукавица,
При рожби си клета вдовица.

САМЪ СЕБЕ СИ

Затова я самъ себе ненавиждамъ, не любамъ,
Че години си млади безполезно я губамъ,
Че я майка си любѣхъ, а я нея оставихъ,
Че я любѣхъ сестра си, я и нея забравихъ,
Че я често си казвахъ: я сумъ слабъ и безсиленъ,
Та я младость изхабихъ все намъщенъ, ухиленъ.
Ненавиждамъ я себе, че изгубихъ юнашство,
Че презъ толку години не спечелихъ богатство,
Литеци за да идватъ, мене тѣ да обичатъ,
Добъръ, милъ, образованъ мене тѣ да наричатъ,
Затова я самъ себе ненавиждамъ и мразамъ,
Че си казахъ, що земя безполезно я газамъ.
Че я цѣлий свѣтъ любамъ, а сумъ станалъ и бродамъ
Я едначъкъ, самичъкъ, като скитникъ безъ рода,
Де да любамъ, а искамъ чистно, честно до гроба,
Че и я сумъ сосъ страсти, сосъ желаня, сосъ злоба,
Че когато ме сърдатъ, та ми жълчка изливатъ,
Страсть илъ злоба въ сърдце тѣ ми силно развиватъ,
Да погинатъ я искамъ, да ми станатъ тѣ жъртва,
Но щомъ ржка я кренамъ, въ той часъ става тя мъртва!

БЛИЗЪ РѢКАТА ВАРДАРЪ

Близъ рѣката Вардаръ има планина,
При нея поляна, широка она,
А въ тая поляна кичеста трава,
Да продуматъ готова съ живи слова.

Тамо, о мила, во шума, во гора,
При вѣтеръ прохладенъ, во глжбока зора,
Радостно славей се разбудватъ отъ сонъ
И сладко и мило пѣсни пѣитъ онъ.

И тамо на утро вѣтеръ вѣитъ чистъ
И кротко нишатъ на дървета листъ,
Тамъ радостно паситъ еленъ виторогъ,
Тамъ радостно игратъ кошутъ бързоногъ.

Тамъ разпусналъ си гранки яворъ високъ,
Онъ пълноцвѣтенъ, гжстолистъ и широкъ,
И той яворъ сготвилъ намъ шаторъ сѣнливъ.
Подъ него я сѣдамъ нажаленъ, сълзливъ.

Тамо ти, мила, дойди при той си рай,
При мене седни и цѣлувка ми дай,
Съ погледъ умиленъ на мене погледни,
Горки ми сълзи и тжга изгони.

ГРАДЪ

Градъ коваренъ, градъ безвѣренъ,
Градъ безъ Божя благодать,
Безнадеженъ, золъ и черенъ,
Градъ бичъ кървавъ, тежокъ млатъ!

Надъ тебе, градъ, пълнъ съ превара
Ще ли паднитъ Божий гнѣвъ?
Ще ли, ще ли Божя кара
Да измиетъ твойтъ грѣхъ?

Ще ли паднишъ, какъ що падна
Твойтъ по-старъ, силенъ братъ?
О, ти падна, тебе грабна
Чуждъ, въ яремъ кладе мекъ ти вратъ.

Симна кърстътъ полумесецъ,
Надби църква Мохаметъ.
Другоземецъ, друговѣрецъ
Вѣкове владѣе петъ.

Никога ти, новий граде,
Не живѣ съ миренъ животъ,
Никога ти, гърцкий граде,
Не любилъ си трудъ и потъ.

Всѣкога ти сосъ коварство,
Съ измама ти бѣше пълнъ
И любовь и слога, братство,
Бѣха ти какъ въ очи търнъ.

Женска нѣга, сребро, злато,
Хубость на млади жени
Тебе хвърлиха въ то блато
Отъ пороци и злини.

Грижеха се ли за тебе
Чърноризцитѣ сосъ кърстъ?
Не ли гледаха за себе
Вратъ да гоятъ себе тълстъ?

На молитва утромъ, въ църква,
Вечерь хубость и вино,
Тамъ моминско сърдце жъртва
Ставаше си на вино.

Съ голи гърди, съ голи плещи,
Съ смѣхъ и съ пѣсни, и съ хоро,
И съ църковни бѣли свѣщи,
Не съ едно съ вино ведро,

Не две нощи, не три нощи
Наситували си страсть.
Утромъ пакъ съ святи мощи,
Сосъ църковна своя власть,

Сосъ молитва лицемѣрна
Влѣгваха си въ Божий храмъ,
И сосъ вѣра тамъ безвѣрна
Да покриятъ свойтъ срамъ.

И нечиста совѣсть чърна
Искаха тѣ. Но имотъ
И на вѣра гнила зърна
Даваха и гнилий плодъ.

А народъ въ градъ Костадина
Часъ по часъ и день по день,
Отъ година до година,
Даваше се въ нѣга, въ лень.

А въ та кървава ми битва,
Въ той ми страшенъ день и часъ
Не помогна му молитва,
Ни до Бога сълзний гласъ.

Прежна сила, прежна слава
Цариградска се свърши,
А край нея и държава
Българска се довърши!...

БИБЛИОТЕКА ЗА ВСИЧКИ!

Излѣзли номера:

122. АБИДОСКАТА НЕВѢСТА, Лордъ Байронъ 25 лв.
123. ВЕСТОВОЙ, Т. Г. Влайковъ 30 „
124. ХР. БОТЙОВЪ, биография, Зах. Стояновъ 100 „
125. ЗАПИСКИ ЗА БЪЛГАРИЯ И ЗА БЪЛГАРИТѢ, Л. Каравеловъ 70 „
126. ХАДЖИ НИЧО, Л. Каравеловъ 35 „
127. БОГАТИЯТЪ СИРОМАХЪ, Л. Каравеловъ 35 „
128. ИЗВЪНРЕДЕНЪ РОДОЛЮБЕЦЪ, Л. Каравеловъ 20 „
129. НА ЧУЖДИ ГРОБЪ БЕЗЪ СЪЛЗИ ЛАЧАТЪ, Л. Каравеловъ 20 „
130. ПРОГРЕСИСТЪ, Л. Каравеловъ 15 „
131. ИЗБРАНИ НАРОДНИ ПѢСНИ 60 „
132. ИЗБРАНИ НАРОДНИ ПРИКАЗКИ 35 „
ИЗБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ И ПИСМА, В. Е. Априловъ 35 „

Следватъ нови номера